

FONETIK TRANSKRIPSIYA

Turdiyeva Sitorabonu

Buxoro davlat universitetining Pedagogika instituti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6589539>

ANNOTATSIYA. Soʻz nima? Yozma va transkripsiyada bu umuman bir xil emas. Yozishda biz nutq qismlarini xizmat yoki mustaqil deb ajratamiz va hamma narsani alohida yozamiz. Masalan, takliflar. Ruscha soʻzlarning fonetik transkripsiyasi boshqacha munosabatni koʻrsatadi. Bu yaxlit yaxlit boʻgʻinlar ketma-ketligi boʻlib, fonetik soʻz yagona tashkil etuvchi markazga, yagona urgʻuga ega.

Kalit soʻzlar: Fonetik transkripsiya, fonemik transkripsiya, keng va tor transkripsiya, grafema, allofonemlar, artikulyatsiya,

Ovozning barcha xususiyatlarini yozma ravishda yozib olish uchun ishlatiladigan nutqning maxsus yozuvi oʻrta maktabda allaqachon oʻrganila boshlaydi. Talaba transkripsiya haqida birinchi oʻrganadigan narsa kvadrat qavslardir. Agar matn [...] ga joylashtirilgan boʻlsa, unda bu, albatta, fonetik transkripsiyadir. Bundan tashqari, siz bilishingiz kerakki, soʻzning oʻzi lotin tilidan (transkripsiya - qayta yozish) kelib chiqqan boʻlib, ovoqli nutqni qamrab oladigan maxsus harfni bildiradi. Rus fonetik transkripsiyasi, albatta, rus alifbosiga asoslanadi, undan "e", "e", "y", "yu", "u", "ya" harflari olib tashlangan, "b" harflari. va "b" ga maxsus urgʻusiz unilarni belgilash buyurilgan va bu harakatlar natijasida ruscha harflar yetarli boʻlmaganda, ular lotinchani "j" (iot) va yunoncha "Y" (gamma) deb atashgan.

• Rus alifbosi grafema deb ataladigan oʻttiz uch harfdan iborat boʻlib, biz ularni unli va undoshlarga ajratamiz. Har bir grafemaning tovush shakli variantlari, yaʼni allofonemlari boʻlgan fonemadir.

Undoshlar jarangsiz va jaranglilarga boʻlinadi. Bu juda oddiy. Havo oqimi tovush paychalarini tebranadi va shu tariqa tovush – ohangni keltirib chiqaradi, keyinchalik u ogʻiz va burun boʻshliqlaridagi tabiiy toʻsiqlar bilan oʻzgartirilib, ohangni shovqinga aylantiradi.

Chet tilini oʻrganishni boshlagan odam yangi soʻzlarni toʻgʻri talaffuz qilish zarurati bilan duch keladi. Aksariyat soʻzlar maʼlum qoidalarga muvofiq oʻqiladigan slavyan tillaridan farqli oʻlaroq, xuddi shu ingliz tilida soʻzlarni oʻqish qoidalariga nisbatan bir nechta istisnolar mavjud.

So'zlarning fonetik transkripsiyasi so'zlarni to'g'ri talaffuz qilish va o'qishga yordam beradi. Garchi ko'pincha bu murakkab tushuncha bo'lib tuyulsa ham, bu masalani tushunganingizdan so'ng, aslida hamma narsa juda oddiy.

Fonetik transkripsiya – og'zaki nutq tovushlarini grafik yozib olish usuli. Transkripsiya nihoyatda aniq va to'g'ri talaffuzga asoslangan. Bunga erishish uchun har bir transkripsiya belgisi mos keladigan grafik belgisiga ega va har bir belgi, o'z navbatida, aniq belgilangan tovushga mos keladi.

Transkripsiya yordamida nafaqat tovush va so'zlarning talaffuzini, balki gap va matnlarni ham yozma ravishda yozib olish mumkin.

1) Avvalo, transkripsiya har doim maxsus kvadrat qavs ichida yoziladi.

2) Transkripsiya qilingan so'z ikki yoki undan ortiq bo'g'inli bo'lsa, urg'u qo'yilishi kerak.

3) Agar ikkita so'z birga o'qilsa, fonetik transkripsiyada bu liga belgisi yordamida tuzatiladi: [v_dom].

4) Transkripsiyada bosh harflar yozilmaydi.

5) Agar gap yoki matn transkripsiya qilinsa, tinish belgilari qo'yilmaydi. Buning o'rniga ular kesilgan vertikal chiziqlarni qo'yishadi / (agar pauza vergul kabi kichik bo'lsa), // (uzoqroq pauza bilan), nuqta yoki nuqtali vergul kabi.

6) Undosh tovushning yumshoqligi transkripsiyada harfning o'ng tomoniga apostrof qo'yilgan holda ko'rsatiladi.

7) Bo'g'in bo'lmagan tovush uning ostidagi yoy bilan ko'rsatiladi.

8) Tovush uzunligi ikki nuqta [a:] bilan, ba'zan esa harf ustidagi gorizontaal chiziq bilan ko'rsatiladi.

9) So'zlarni yozish uchun lotin harflariga asoslangan maxsus ishlab chiqilgan xalqaro fonetik alifbo, shuningdek, yunon alifbosidan olingan ba'zi piktogrammalar mavjud.

Fonetik transkripsiya amaldagi biror alifbo asosida, unga nutq a'zolaridagi ayrim artikulyatsiyalarni aks ettiruvchi ost-ust belgilari yoki ixtiyoriy o'ylab topilgan belgilar tizimini qo'shish bilan yaratiladi. Masalan, o'zbek shevalarini o'rganish maqsadidagi dialektologik yozuvlarda amaldagi alifboda bo'lmagan e o o' (til oldi a), O' (i ning variantlari), o, q (o' ning variantlari) va boshqa belgi (harf)larning qo'llanishi. Universal transkripsiya sifatida Xalqaro fonetik uyushma — IPA (International Phonetic Association) tomonidan 1886-yilda lotin grafikasi asosida yaratilgan va doimo takomillashtirib boriladigan xalqaro fonetik alifbo qo'llanadi.

Fonematik transkripsiya har bir so'zni fonema tarkibiga ko'ra aks ettiradi, bunda kuchsiz pozitsiyalarda paydo bo'ladigan variantlar aks ettirilmaydi. Ushbu transkripsiyaning prinsipiga ko'ra, har bir fonema, pozitsiyasidan qat'i nazar, doimo ayni bir belgi bilan aks ettiriladi. Fonematik transkripsiya fonetik transkripsiya qaraganda kamroq belgi ishlatiladi, chunki fonemalar miqdori doimo variantlar miqdoridan kam bo'ladi.

Amaliy transkripsiya muayyan milliy alifbo vositalari orqali boshqa tillardagi atoqli otlar, terminlar, maxsus nomlar va shu kabi tarjima qilinmaydigan so'zlarni aks ettiradi va shu yo'l bilan ularni qabul qiluvchi tilning bosma matnlariga kiritadi. Amaliy transkripsiya qabul qiluvchi til alifbosidagi belgilar chegarasidan chiqmaydi, lekin belgilarning ayrim g'ayriodatiy qo'llanishlariga yo'l qo'yadi. Amaliy transkripsiya qo'yiladigan asosiy talablardan biri qabul qilinayotgan birlikning talaffuzini imkon miqdarda aniq saqlab qolishdir. Shu bilan birga, amaliy transkripsiya so'zning morfem tuzilishini, uning grafik xususiyatlari va boshqa ni saklab qolishi hamda muayyan so'zning oson o'zlashishini ta'minlashi kerak.

Fonetik transkripsiya til fonemalarini transkripsiyalashda ishlatilishi mumkin yoki u oldinga borib, ularning aniq fonetik amalga oshirilishini ko'rsatishi mumkin. Transkripsiyaning barcha tizimlarida bir-biridan farq. Transkripsiya 2 ga bo'linadi: keng transkripsiya va tor transkripsiya. Keng transkripsiya aytilgan so'zlarning faqat eng sezilarli fonetik xususiyatlarini bildiradi, tor transkripsiya esa fonetik xususiyatlari haqida ko'proq ma'lumotni kodlaydi. Keng va tor o'rtasidagi farq doimiylikdir, ammo fonematik va fonetik transkripsiya o'rtasidagi farq odatda ikkilik farq sifatida ko'rib chiqiladi. Fonematik transkripsiya – bu barcha allofonik farqni inobatga olmaydigan keng transkripsiyaning o'ziga xos shakli nomidan ko'rinib turibdiki, bu haqiqatan ham

fonetik transkripsiya emas (garchi ba'zida u bir biriga to'g'ri kelishi mumkin bo'lsa ham), lekin fonemik strukturaning vakili. Ba'zi allofonik detallarni o'z ichiga olgan, ammo gapning fonemik tuzilishi bilan chambarchas bog'liq bo'lgan transkripsiya "deyiladi" allofonik transkripsiya.

Tor transkripsiyaning afzalligi shundaki, u o'quvchilarga to'g'ri ovoz chiqarishda yordam berishi va tilshunoslarga tillarning o'zgarishini batafsil tahlil qilishlariga imkon beradi. Kamchilik shundaki, tor transkripsiya kamdan-kam hollarda tilning barcha ma'ruzachilarining vakili hisoblanadi. Aksariyat Angliyaning janubidagi ko'plab ma'ruzachilar / t / as deb talaffuz qilishadi [ʔ] (a yaltiroq to'xtash; t-shishish) va / yoki ikkinchisi / l / unli tovushga o'xshash [ʊ] (L-vokalizatsiya), ehtimol hosil beradi.

Tor transkripsiyaning yana bir kamchiligi shundaki, u ko'proq sonli belgilarni o'z ichiga oladi Diakritiklar -bu mutaxassis bo'lmaganlarga tanish bo'lmagan bo'lishi mumkin. Keng transkripsiyaning afzalligi shundaki, u odatda turli xil tillar hamjamiyatiga taalluqli bayonotlarni berishga imkon beradi. Shunday qilib, kirish so'zidagi fonetik tafsilotlarni muhokama qilishi mumkin bo'lgan, lekin har bir yozuv uchun kamdan-kam hollarda beradigan chet tilidagi lug'atlarda talaffuz ma'lumotlariga ko'proq mos keladi. Shuning uchun ko'plab tilshunoslik nuqtai nazaridan biron bir qoida, agar kerak bo'lsa, tor transkripsiyadan foydalanish kerak, ammo imkon qadar keng transkripsiyadan foydalanish zarur.

Agar biz ilmiy ta'rifni oladigan bo'lsak, bu so'zning to'g'ri talaffuzini yozish uchun mo'ljallangan belgilar va ularning kombinatsiyasi qoidalarini qayd qilish tizimi. Ya'ni, aslida biz bitta narsani yozamiz, lekin ovozda biz butunlay boshqacha narsani olamiz. Ingliz tilidagi transkripsiya belgilarini, shuningdek, asosiy harf birikmalarini o'rganganingizdan so'ng, siz ingliz tilida yozilgan har qanday matnni osongina o'zlashtirishingiz mumkin. Darhaqiqat, bu tilda, rus tilida bo'lgani kabi, so'zlar ko'pincha talaffuz qilinganidan butunlay boshqacha tarzda yoziladi va ba'zida kelajakda xatolikka yo'l qo'ymaslik uchun ularni to'g'ri o'qishni yodlash kerak bo'ladi.

Ушбу мақолада ўқув луғатларининг умумий луғатлардан нафақат ҳажми, балки ундаги сўзларнинг танланиш мезонлари, луғат қисмларининг таркиби, жойлашуви – мегаструктураси билан ҳам фарқланиши, синоним ўқув луғатлар луғат мақоласи

таркибида лексикографик пометалар (турли қисқартмалар, белгилар)га кам ўрин берилганлиги муҳокама қилинади.¹

This article is dedicated to the research of Adjusted meanings of Moral-spiritual concept defining units in the Uzbek language. And also analyzed the semantic analysis of grammatical shape lexemes of specialized meaning and provide a corresponding recommendation for lexicographical practice in the Uzbek language is one of the actual challenges of linguistics as today's challenge.²

Корпус лингвистикасида семантик разметка, унинг теглар тизими, тег категориялари, семантик теглаш муаммолари, кўпмаънолилик ва омонимлик муаммосини ечиш масаласига оид қатор тадқиқотлар вужудга келган.³

The article discusses the research methods of Uzbek language syntax. In Uzbek linguistics, syntactic phenomena have been studied in detail since the 1930s, and several syntactic theories have emerged in this regard.⁴

The article examines the first dictionary in the Turkish language Mahmud Kashgaris “Devonu lugotit turk” in terms of a dictionary in accordance with the traditions of world lexicography and argues that it is the first appearance of modern complex dictionaries in the Turkish (Uzbek) language.⁵

Now studying scientific heritage, socio-political activities and acquaintance youth charity of our above-stated ancestors is considered one of the main urgent objectives of the modern intellectuals.⁶

¹ Гуландом Мирханова. (2022). СИНОНИМ СЎЗЛАР ЎҚУВ ЛУФАТИНИНГ УМУМИЙ ТУЗИЛИШИ. *Yosh Tadqiqotchi Jurnal*, 1(2), 172–178. Retrieved from <http://2ndsun.uz/index.php/yt/article/view/90>

² Gulbahor, T. (2016). Adjusted Meanings of Moral-Spiritual Concept Defining Units. *ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies*, 5(7), 40-45.

³ Ахмедова, Д. (2020). Семантик разметка тизимида тег гуруҳлари. *Oriental Art and Culture*, (III), 440-444.

⁴ Ergashevna, Y. N. (2021). ON METHODS OF RESEARCH OF UZBEK LANGUAGE SYNTAX. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(11), 22-28.

⁵ Bakhriddinova, B. M. (2020). “DEVONU LUGOTIT TURK” AS A FIRST VIEW OF MODERN COMPLEX EDUCATIONAL DICTIONARIES. *Theoretical & Applied Science*, (4), 981-985.

⁶ Tolibjonovich, M. T. (2021). EASTERN RENAISSANCE AND ITS CULTURAL HERITAGE: THE VIEW OF FOREIGN RESEARCHERS. *ResearchJet Journal of Analysis and Inventions*, 2(05), 211-215.

This article covers the main place of small business and business in today's market economy. Including scientifically analyzed the development of small business and business, and the legal basis, at this time financially support small business and business, the latter is amended and the rules for this branch of national legislation are added.⁷

Мамлакатимиз тараққиётининг янги босқичида жамият ҳаётининг асосий негизи бўлмиш оилалар барқарор муҳитини мустаҳкамлаш ва бу масалаларда хотин-қизларнинг ўрни ва аҳамияти ошириш долзарб аҳамият касб этмоқда. Юртимиз аҳолисининг тенг ярмига яқинроғини ташкил этадиган хотин-қизлар жамиятнинг барча соҳаларида самарали фаолият юритмоқда.⁸

In this article are given the importance, role, types of the family in modern society. Its development from ancient times till present is widely described in this article.⁹

The widespread introduction of new pedagogical technologies in teaching students of higher educational institutions and the effective use of innovative technologies are the main support for improving the quality of education.¹⁰

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Гуландом Мирханова. (2022). СИНОНИМ СЎЗЛАР ЎҚУВ ЛУФАТИНИНГ УМУМИЙ ТУЗИЛИШИ. *Yosh Tadqiqotchi Jurnal*, 1(2), 172–178. Retrieved from <http://2ndsun.uz/index.php/yt/article/view/90>
2. Gulbahor, T. (2016). Adjusted Meanings of Moral-Spiritual Concept Defining Units. *ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies*, 5(7), 40-45.
3. Ахмедова, Д. (2020). Семантик разметка тизимида тег гуруҳлари. *Oriental Art and Culture*, (III), 440-444.

⁷ Tolibjonovich, Madumarov T., and Gulomjonov O. R. Ogli. "Lombard Microcredit Organization Its Concept and Its Importance Today." *JournalNX*, vol. 6, no. 10, 2020, pp. 109-111.

⁸ Мадумарова Зиёдахон. (2022). ЯНГИЛАНАЁТГАН ЎЗБЕКИСТОНДА ГЕНДЕР МУАММОЛАРИНИ БАРТАРАФ ЭТИШДА АХЛОҚИЙ ҚАДРИЯТЛАРИНИНГ ЎРНИ. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6569712>

⁹ Nasriddinovich, A. A. (2020). THE FEATURES OF APPEARING FAMILY IN MODERN SOCIETY. *European science review*, (3-4), 69-72.

¹⁰ Jamoliddinovich, U. B. (2022). FUNDAMENTALS OF EDUCATION QUALITY IN HIGHER EDUCATION. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH* ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429, 11(01), 149-151.

4. Ergashevna, Y. N. (2021). ON METHODS OF RESEARCH OF UZBEK LANGUAGE SYNTAX. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(11), 22-28.
5. Bakhridinova, B. M. (2020). "DEVONU LUGOTIT TURK" AS A FIRST VIEW OF MODERN COMPLEX EDUCATIONAL DICTIONARIES. *Theoretical & Applied Science*, (4), 981-985.
6. Tolibjonovich, M. T. (2021). EASTERN RENAISSANCE AND ITS CULTURAL HERITAGE: THE VIEW OF FOREIGN RESEARCHERS. *ResearchJet Journal of Analysis and Inventions*, 2(05), 211-215.
7. Tolibjonovich, Madumarov T., and Gulomjonov O. R. Ogli. "Lombard Microcredit Organization Its Concept and Its Importance Today." *JournalNX*, vol. 6, no. 10, 2020, pp. 109-111.
8. Мадумарова Зиёдахон. (2022). ЯНГИЛАНАЁТГАН ЎЗБЕКИСТОНДА ГЕНДЕР МУАММОЛАРИНИ БАРТАРАФ ЭТИШДА АХЛОҚИЙ ҚАДРИЯТЛАРИНИНГ ЎРНИ. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6569712>
9. Nasriddinovich, A. A. (2020). THE FEATURES OF APPEARING FAMILY IN MODERN SOCIETY. *European science review*, (3-4), 69-72.
10. Jamoliddinovich, U. B. (2022). FUNDAMENTALS OF EDUCATION QUALITY IN HIGHER EDUCATION. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH* ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429, 11(01), 149-151.
11. Turdalieva, D. S. (2021). Сўзнинг нутқий-тафаккур фаолиятидаги ўрни. *Молодой ученый*, (41), 328-329.
12. Turdalieva, D. (2021). The aesthetic and communicative functions of the language. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(3), 2235-2238.
13. Турдалиева, Д. С. (2021). Применение языковых возможностей. *Бюллетень науки и практики*, 7(4), 508-511.
14. Турдалиева, Д. (2021). АЛИШЕР НАВОЙЙ АСАРЛАРИДА МАҚОЛЛАР ГРАДУОНИМИЯСИ. *МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА*, 4(5).
15. Turdalieva, D. (2019). Artistic-aesthetic functions of options of folk proverbs. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)*, 8(2), 37-42.

16. Турдалиева, Д. С. (2018). ЛИНГВОПОЭТИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА НАРОДНЫХ ПОСЛОВИЦ, ПРИМЕНЯЕМЫХ В СТИХОТВОРНЫХ ТЕКСТАХ. In Инновационные подходы в современной науке (pp. 25-30).
17. TURDALIYEVA, D. (2018). Linguistic opportunity and artistic art. Scientific journal of the Fergana State University, 1(3), 79-83.
18. Турдалиева, Д. С. (2018). К вопросу о месте народных пословиц в языковой системе. Вестник науки и образования, 1(6 (42)), 74-79.
19. Turdalieva, D. S. (2018). Variety of Proverbs in Literary Texts. European Researcher. Series A, (9-2), 171-175.
20. Умарова, Н. Р., & Турдалиева, Д. С. (2016). SEMANTIC AND STYLISTIC PROPERTIES OF THE UZBEK PROVERBS MADE ON A BASIS PHYTONYMS. Учёный XXI века, (7 (20)), 47-50.